

РЕЦЕНЗИЯ

от д.ф.н. Вера Тервел Маровска,
гост-професор в Катедрата по български език
на Филологическия факултет
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“
на материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност „професор“
в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“
по област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*;
професионално направление 2.1. *Филология*
(*Съвременен български език*)

Със заповед № РД–22–438 от 18. 02. 2025 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност „професор в ПУ“ по област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*; професионално направление 2.1. *Филология (Съвременен български език)*, обявен за нуждите на катедра „Български език“ към Филологическия факултет на Пловдивския университет.

В конкурса за „професор“, обявен в Държавен вестник, бр. 98 от 19.11.2024 г. и в интернет-страницата на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на катедра „Български език“ към Филологическия факултет на ПУ като единствен кандидат участва доц. д-р Красимира Ангелова Чакърова от същата катедра.

1. Общо представяне на получените материали

Представеният от доц. д-р Красимира Ангелова Чакърова пакет документи включва комплект с административно-оперативен характер, отговарящ на изискванията на Правилника за развитие на академичния състав на Пловдивския университет, а също и научните трудове и анотациите към тях според законовите изисквания.¹

¹ Молба по образец до ректора за допускане до участие в конкурса; автобиография по европейски формат; диплома за висше образование с придобита образователно-квалификационна степен „магистър“ с приложение (оригинал и копие); диплома за образователна и научна степен „доктор“ (оригинал и копие); диплома (свидетелство) за академична длъжност „доцент“ (оригинал и копие); списък на научните трудове; научни трудове (копия на публикациите); справка за съответствие с минималните национални

Според изискванията на НАЦИД, минималният брой точки, отразяващи академичните активности на кандидат за заемане на академичната длъжност *професор*, е 550 точки. Доц. д-р Красимира Анг. Чакърва участва в конкурса с 970 т.

Тези точки са резултат от нейните научноизследователски, преподавателски, научно- и административноорганизационни активности.

В комплекта с документи, с които участва в конкурса за професор, тя е представила една монография² и едно учебно помагало³; 4 статии в реферирани издания и 10 статии – в нереферирани издания с научно редактиране⁴; 24 цитата; участие в 14 научни и организационни национални и университетски проекта (един е международен⁵) в периода от 2007 до 2024 г.

2. Кратки биографични данни за кандидата.

Доц. д-р Красимира Ангелова Чакърва е родена през 1965 г. в Пловдив. Средното си образование завършва през 1983 г. в ЕСПУ „Димитър Благоев“ в Пловдив (сега ГХП „Св. Св. Кирил и Методий“). В периода 1989 – 1990 г. е учител по български език и литература в ОМГ „Акад. Кирил Попов“ в града. От 1990 до 1993 г. е редовен докторант към Катедрата по български език с научен ръководител проф. дфн Ив. Куцаров. От 1993 г. е хоноруван преподавател по български език в Катедрата; а през 1994, 1997 и 1999 г. става съответно асистент, старши и главен асистент. Защищава докторската си дисертация „Категорията кратност в съвременния български книжовен език“ през 2000 г.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата.

Доц. д-р Кр. Чакърва е чела лекции в бакалавърски и магистърски курсове, водила е задължителни и избираеми дисциплини като *Морфология на СБЕ, Българска*

изисквания; декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи; анотации на материалите по чл. 76. от ППАСПУ (на български и английски език); самооценка на приносите; списък на цитиранията; документ (удостоверение) за трудов стаж; документи за учебна работа; документи за научноизследователска дейност; други документи (грамоти); комплект документи на хартиен носител – 2 броя; комплект документи на електронен носител – 2 броя.

² Чакърва, Кр. *Категорията вид на глагола в съвременния български език*. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2025, 188 с. ISBN 978-619-281-013-9.

³ Чакърва, Кр. *Помагало по българска морфология*. Второ, преработено и допълнено издание. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2024, 278 с. ISBN 978-619-281-006-1.

⁴ По-подробно ще ги представим в т. 4 от тази рецензия.

⁵ 2019 г. – Международен проект към НФ „Научни изследвания“, № КП-06-МНФ/29: „Ернст Теодор Амадеус Хофман в България“ с ръководител доц. д-р Светла Черпокова (член на екипа).

аспектология, Съпоставителна аспектиология, Функционална граматика, Език и стил на бизнес документацията, Бизнес комуникации⁶, Езикът на медиите, Увод в редактирането и Редактиране на текст и др. В момента има над 530 ч. учебна заетост.

Научен ръководител е била на 6-има защитили докторанти; на над 100 дипломанти и специализанти (за СДК).

По отношение на преподавателския процес във факултета трябва да се отбележи не само че доц. д-р Кр. Чакърва винаги е била безспорен авторитет за студентите си, но същевременно е техен наставник и приятел, разчитащ на подкрепата и признателността им. И това е факт както за сегашния момент, така и за по-ранните години от нейната професионална реализация. Тя е техен съветник и редовен участник в студентските научноизследователски и научнообразователни събития. Ако нещо може да се приеме за убедително различаваща я характеристика от повечето ѝ колеги, то това е нейната всеотдайност и незатихваща работа с талантливите студенти. По отношение на тях тя е ревнива и неуморна, а и те ѝ отвърщат подобаващо. Ще изтъкна още веднъж нейната инициативност спрямо тях, включително и в групово-институционален план. Тя е не само техен наставник с личен авторитет и ангажираност, но е формирала в годините и резултатна студентска колегия в кръжочната форма на Лингвистичния клуб “Проф. Борис Симеонов” (основан и ръководен от нея от 2001 г. досега). Автор е на идеята и организацията на общофакултетската олимпиада по морфология, която е основният вдъхновител на студентите към бъдещи научно-образователни прояви и амбиции. Организатор е на Националната научна конференция за студенти и докторанти, провеждана ежегодно в Пловдив от 1999 г. насам, а от известно време е и главен редактор на периодичното издание „Verba iuvenium”, включващо отличените доклади от всяко издание на конференцията.

Освен преподавателската, впечатляваща е и административната и научноорганизационната активност на доц. д-р Кр. Чакърва – и като обем, и като многообразие. От 2006 до 2016 г. тя е директор на Департамента за езиково обучение, физическо възпитание и спорт към УХТ – Пловдив. Била е зам.-декан на Филологическия факултет в периода 2011-2015 г. и от 2023 г. досега. Била е член и ръководител на ЕГ към НАОА за програмна акредитация на висши училища в РБ (мандат 2011 – 2015). От 2009 г. насам е председател на секция “Филология” към Съюза на учените – Пловдив. От 2019

⁶ В магистърска програма „PR на арторганизациите“ в АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив.

г. досега е директор на Департамента за езикова и специализирана подготовка на чуждестранни студенти в ПУ „Паисий Хилендарски“.

4. Оценка на научната и научно-приложната дейност на кандидата:

Научноизследователската дейност на доц. д-р Кр. Чакърва впечатлява, на първо място, със своето тематично разнообразие. Това е рядко срещано качество, особено за учени с интереси в областта на българската глаголна морфология. Причината е в особената сложност на този проблематичен кръг и множеството дискуссионни въпроси в него. Всеки от тях изисква задълбочени познания на фактите около системно-структурния потенциал и историята на възникването, развитието и съвременните тенденции на този кръг явления. И във връзка с това ще изтъкна безспорния научен потенциал на кандидатката. В пакета с документи тя е представила разработки с методически характер (2 бр.)⁷; 2 (евент. 3) статии с теоретични въпроси⁸; останалите публикации се отнасят към въпросите на имената, наречията и глаголите; налице са и съпоставителни работи за явления, отнасящи се освен към българския език, още и към руски, полски, сърбохърватски и турски.

Статиите по методически проблеми са свързани с интересни случаи при преподаването на вида на глагола и се отнасят до трудното му овладяване, включително и защото не съществуват общоприети правила за употребата на всеки от двата вида. Налице са множество препоръки за съобразяване с определени контекстови и граматически фактори и това прави материята трудно усвояема, особено за носители на безвидови езици и в практиката на устното общуване, типично с динамичността си.

Теоретичните анализи, които доц. д-р Кр. Чакърва е представила, отразяват нестихващия ѝ интерес към функционалната граматика и използвания в пловдивското морфологично направление терминологичен апарат на А. В. Бондарко и Ив. Куцаров. В „Към въпроса за типологията на функционално-семантичните полета в съвременния

⁷ Чакърва, Кр. Към въпроса за преподаването на категорията вид на глагола в българския език и усвояването ѝ от чужденци. – В: *Научни трудове на Университета по хранителни технологии – Пловдив*, том 62, Пловдив: Академично издателство на УХТ, 2015, 882 – 887. ISSN: 1314-7102. За някои специфични проблеми при преподаването на глаголния вид (с оглед обучението по български език като чужд). – В: *Научни трудове на Университета по хранителни технологии – Пловдив*, том 62, 2015, Пловдив: Академично издателство на УХТ, 877 – 881. ISSN: 1314 – 7102

⁸ Чакърва, Кр. Към въпроса за типологията на функционално-семантичните полета в съвременния български език” – В: *Български език и литература*, Vol. 59, № 4, 2017, 425 – 432. ISSN 0323–9519; Към въпроса за типологията на функционално-семантичните полета в съвременния български език” – В: *Български език и литература*, Vol. 59, № 4, 2017, 425 – 432. ISSN 0323–9519

български език“ (вж. бел. 8) тя разсъждава върху структурата и разновидностите им и предлага по-детайлна класификация, основаваща се на 5 критерия: сфера на функциониране (именни или глаголни полета), наличие или не на ядро (морфологична категория), състав на полевата периферия, функционална автономност и семантичен обхват. Функционално-семантичните параметри са в основата на много от работите на самата Кр. Чакърлова, но също и на повечето от нейните докторанти, така че относно функционалната граматика тя очевидно разполага с нужната опитност и наблюдения, за да предложи нови гледни точки.

Към този тематичен кръг може да се отнесе и статията за генеричността и нейното ФС поле⁹, в която се преосмисля разпространената констатация, че родът като МК е десемантизиран, а всъщност лексикално-граматичната категория и семантиката ѝ се свързва основно със съществителните имена и физиологичния пол на живата природа. „Що се отнася до общата за имената и глаголите морфологична категория род, тя има изцяло съгласувателен характер и е част от периферията на ФСП на генеричността в съвременния български език“ (по думите на авторката). Към проблематиката на рода се отнася и статията за съществителните имена от общ род¹⁰. Обърнато е внимание и на стилистичната им характеристика: като емоционално-оценъчни думи те могат да изразяват „както неодобрение, антипатия, ирония, така и симпатия, умиление, гальовност и др.“ (*хаймана, мижитурка* и др.).

Проблеми на наречията и някои подобни на тях изрази се коментират и в разработката на доц. Кр. Чакърлова за детерминативите¹¹, и на някои непроучвани досега турски думи, наречия и частици, като *аджеба, анджак, аслъ, башка, белки(м), чунки(м)*

⁹ Чакърлова, Кр. Към въпроса за структурата на функционално-семантичното поле на генеричността в съвременния български език. – В: *Българистични езиковедски четения. Материали от Международната конференция по случай 130-годишнината на Софийския университет „Св. Климент Охридски“*, 19 – 20 ноември 2018 г. София: Факултет по славянски филологии, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, 2019, 176 – 186. ISBN 978-619-7433-31-9.

¹⁰ Чакърлова, Кр. Формално-семантична характеристика на съществителните имена от общ род в съвременния български език. – В: *Следите на словото. Юбилеен сборник в чест на проф. д.ф.н. Диана Иванова*. Пловдив: Контекст, 2011, 324 – 340. ISBN 978-954-8238-34-2.

¹¹ Още веднъж по въпроса за морфологичния статут на българските детерминативи. – В: *Научни трудове на Университета по хранителни технологии – Пловдив*, том LIV, свитък 3, 2007, Пловдив: Академично издателство на УХТ 344 – 350. ISSN: 1314 – 7102.

и др.¹² Като детерминативи в български се определят неизменяемите думи от вида *именно, чак, тъкмо, даже, само, дори* и др., които „притежават не толкова отчетливо собствено значение, колкото **важна семантична функция – на прагматични актуализатори**“. Да бъдат „прагматични актуализатори“ обаче е комуникативно-речева характеристика на съобщението, а не езикова характеристика, чрез каквато се диференцират частите на речта, така че относно лингвоквалификацията на т. нар. детерминативи дискусията едва ли е решена.

Изследователски интерес са предизвиквали и въпросите за изразяването на умозаключителна семантика в сърбохърватския език¹³, който не притежава системни средства за това (т.е. няма конклузивни морфологични форми). Също периферийно се изразява и опитативност в руски и полски, което показва „че силната тенденция към морфологизиране на аналитичните образувания (характерна в една или друга степен за всички славянски езици) е достигнала най-висока степен в българския език“¹⁴.

По същество общотеоретичен е и приносът на авторката в работата ѝ по частен проблем – за конструкции *съм* + минало страдателно причастие¹⁵. Става въпрос за критериите за различаване на аналитична форма от синтактична конструкция, сред които са: „1) възможност за изменение на причастията в рамките на категории, нетипични за глаголите като словесен клас, напр. членуване или степенуване (ако подобна възможност съществува, не може да се говори за страдателна глаголна форма); 2) експлицитност на актантите (съчетанието с пасивно причастие се реализира като аналитична вербална форма винаги, когато позицията на непрякото допълнение е запълнена, т.е. експлицитна); 3) непосредствена съчетаемост на причастията с прилагателни или със съществителни в роля на сказуемно име (срв.: *Някои от лозята бяха вече обрани и пусли* – тук причастията са компоненти на съставно именно сказуемо); 4) съчетаване на

¹² Чакърлова, Кр. Наблюдения върху употребата на неизменяеми думи от турски произход в съвременния български език. – В: *Отговорността пред езика. Книга 4. Сборник, посветен на 65-годишнината на проф. д-р Добрин Даскалова*. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2016, 73 – 87. ISSN 1313-695X.

¹³ Към въпроса за функционалните еквиваленти на българския конклузив в сърбохърватския език. – В: *Езикът на времето. Сборник с доклади по случай 70-годишния юбилей на проф. д.ф.н. Иван Куцаров*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2012, 270 – 281. ISBN 978-954-423-797-4.

¹⁴ Чакърлова, Кр. Типология на опитативните конструкции в българския, руския и полския език. – В: *Славянска филология*, т. 25. Доклади за 15. международен конгрес на славистите в Минск, Беларус, 2013. София: АИ „Марин Дринов“, 2013, 88 – 99. ISBN 978-954-322-575-0.

¹⁵ Чакърлова, Красимира. За статута на конструкции от типа *съм* + минало страдателно причастие. – В: *Славистика IV. В чест на XV международен славистичен конгрес в Минск, 2013 г.* Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2013, 70 – 84. ISBN 978-954-423-856-8.

причастието с именни „префиксоиди“ като *свърх-*, *супер-*, *недо-*, *полу-* и др. (в подобни случаи не може да се говори за аналитична пасивна форма); 5) употреба на причастия, образувани от т.нар. възвратно-средни глаголи като *засмея се*, *усмихна се*, *разсея се*, *скарам се* и др. (напр. *Кейт беше засмяна* – съставно именно сказуемо)“ (Кр. Чакърова – вж. бел.15).

Пасивните глаголни форми са обект също и на изследването за пасивния кондиционал¹⁶, макар формулираната тенденция в него да не ни изглежда убедителна.

Конклузивната семантика и изразяването ѝ са обект и на работата „Лексикални и синтактични средства за изразяване на умозаключителна модалност в съвременния български език“¹⁷, в която е обърнато внимание и на преодоляването на омонимията между някои умозаключителни и преизказани форми чрез лексикалните модификатори.

Проблеми на глаголния вид се коментират и в статията за българския перфективен имперфект¹⁸, който обикновено е итеративен, а също и изразяването на основното му значение в руския език.

Освен споменатите статии за преподаването на глаголния вид, методическа насока може да се открие и във второто издание на Помагалото ѝ по морфология (вж. бел. 3 под черта), а и в статията ѝ за числителните имена и тяхната съчетаемост¹⁹. В нея става дума за редките случаи, когато нумеративите (за точен или приблизителен брой) функционират като препозитивни квантификатори по отношение на съчинително свързани чрез съюза *и* две (или повече) опорни съществителни, първото от които е от

¹⁶ Чакърова, Кр. Още веднъж за пасивния кондиционал в съвременния български език. – В: *Международна юбилейна конференция, 15 и 16 май 2017 г., БАН, София. Сборник с доклади от Международната юбилейна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“*. Част I. София: Институт за български език, 2017, 25 – 33. ISBN: 978-954-92489-9-9.

¹⁷ Чакърова, Кр. Лексикални и синтактични средства за изразяване на умозаключителна модалност в съвременния български език. – В: *Отговорността пред езика. Кн. 7. Сборник, посветен на 90-годишнината от рождението на проф. д-р Т. Бояджиев*. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2021, 234 – 249. ISBN 1313-695X.

¹⁸ Чакърова, Кр. Българският перфективен имперфект и неговите аналози в руския език. – В: *Научни перспективи на съвременната българистика. A mai bulgarisztika tudományos perspektívái. Материали от международната конференция по случай 60 години от основаването на специалност „Българска филология“ в университета „Лоранд Йотвьош“*. Budapest: Bolgár Kulturális Fórum, 2015, 307 – 314. ISBN 978-963-12-2873-1

¹⁹ Чакърова, Кр. За един специфичен случай при употреба на бройни числителни имена в съвременния български език. – В: *Научни трудове на ПУ „Паисий Хилендарски“*. Филология, т. 54, кн. 1, сб. А, 2016. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2017, 193 – 205. ISSN: 0861-0029.

мъжки род (напр. *Този несесер включва няколко отличителни функции – има място за 6 химикала и молива*).

Хабилитационен труд за професурата е монографията *Категорията вид на глагола в съвременния български език* (вж. бел. 2 под черта). Книгата е с обем от 188 с. и се основава на концепцията на авторката за глаголния вид, която познаваме и от монографията ѝ „Аспектуалност и количество“ (от 2003 г.). Книгата съдържа 3 глави – Основни концепции за глаголния вид в българското езикознание (17 – 45 с.); Глаголният вид като ядро на функционално-семантична категория *аспектуалност* (46 – 116 с.); Особености при функционирането на глаголните видове (117 – 170 с.); въведение, заключение и библиография от около 250 заглавия.

Макар че видът на глагола е типичен за славянските езици и проучването му е сложна и многокомпонентна задача, вкл. и с оглед на другите езици с вид, пък дори и без вид, създаването на монография само за съвременния български език има смисъл – и поради типичните граматикализационни тенденции, свойствени на конкретен език, и поради дидактически съображения. Книгата има и двете задачи, макар общопрактическата – за употребата на видовете – да е изложена научно, със свойствения терминологичен инвентар, който би затруднил рецепцията за по-слабо подготвения читател. За учения обаче, така тя е безспорно по-стойностна. Другият вариант би я елементаризирал, така че авторката с основание не го е предпочела. Историческиобзорната първа част е диференцирана периодически – за първите възрожденски и следосвободенски граматики; през първата половина на XX в. и след това до днес.

Във втората глава се дефинират имперфективите, перфективите, прави се описание на структурата на категорията и на функционално-семантичната ѝ характеристика. Описва се т. нар. криптокатегория *повторителност*.

Третата глава е посветена на функционирането на видовете и там смесването с обяснителна цел между видовете и начините на действие създава по-скоро рецептивна обърканост.

Струва ми се, че изключително важното, много разпространеното разграничение на видовите значения и времената чрез т.нар. вътреглаголна *завършеност* : *незавършеност* (вид) и външноглаголна *завършеност* : *незавършеност* (време) не се възприема като константна характеристика на двете категории. Това разбиране произтича от Андрейчиновото обяснение, че видът на глагола „определя действието откъм неговата вътрешна завършеност или незавършеност, независимо от неговото

място във времето“ (Андрейчин 1942/1978: 162) (Видът – с. 25). Авторите го цитират, декларират, че се съобразяват с него, но не е така. Включат ли се към анализа съображенията, произтичащи от различните начини на действието, объркването е неминуемо.

5. Критични забележки и препоръки.

5.1. Ще си позволя да припомня, че функционално-семантичните изследвания са изключително проблематични. Не само защото извеждат анализа на контекстово равнище, но и защото налагат съображения и аргументи в него, част от които са взаимноизключващи се, но други не са. Анализът налага субективен усет за въздействие на определени езикови форми и структури и често – пълна загуба на обективността. И понеже в повечето случаи става въпрос за художествен стил, в търсене на обективност се стига дори до недопустима логико-лингвистична оценка на метафори например. (Например на с. 96: „Друг интересен пример е употребата на едноактния глагол *мигна* в изречението *Не мигнах цяла нощ*, което може да бъде перифразирано така: *Цяла нощ не си затворих очите* (= не спях) *дори за миг* (тук ефектът от семелфактивното действие е именно затварянето на очите)“. Тук става въпрос за троп, подобен на синекдохата, и е неуместно перифразирането му.

5.2. Дефиницията за таксиса, че той е „отношение на действие към действие“ е синтактична, а не морфологична. Допустима е за езици, в които няма граматикализиран таксис, но не и за морфологията на езици с граматикализиран таксис, какъвто е и българският.

5.3. Добре би било да се избягват уклончиви констатации, макар някои от тях да са свързани със становищата на известни учени. Например на с. 69 доц. Кр. Чакърва пише: „Направените от нас проучвания (Чакърва 2003) ни дават основание да заключим, че българският глаголен вид е *тричленна лексикално-граматична категория*, формирала се чрез сложни взаимодействия между частните функционално-семантични полета в сферата на аспектиалността. Същинските видове в структурата на категорията обаче са два – НСВ и СВ, противопоставящи се помежду си както граматически (*некомплексност* □ *комплексност*), така и лексикалносемантически (*пиша* и *препиша* са различни лексеми), докато итеративът е „вид“ само в широк смисъл, функционален биаспектив, чиято „видова“ реализация е твърде зависима от контекстовите условия“.

5.4. Вследствие от анализа не бива да се допускат изводи със само привидна причинно-следствена връзка. Ще дам няколко примера за такива неаргументирани твърдения:

Напр. на с. 10: „Именно генерализирането на процеса итеративация е ярка особеност на българската

видова система в съпоставка с вида в останалите славянски езици. Като пряко следствие от този процес може да се разглежда „хегемонията“ на новобългарското трето спрежение, както и високата функционална активност на неактуалното сегашно време (образувано най-вече от итеративи) във всички стилове на книжовния език“. Не е сигурно, че това е причината за налагането на третото спрежение в съвременния български език.

А също и на с. 94: „По наше мнение именно на комбинирането на значенията *з а в ъ р ш е н о с т* и *п о с т и г н а т а ц е л* се дължи и способността на СВ да „проектира“ действията в плана на бъдещето, когато формата на глагола е в презенс“. Тук става въпрос за наличието на т. нар. „просто бъдеще“ при перфективите в славянските езици. Но ми се струва, че констатацията е много спорна. Признаците „завършеност“ и „постигната цел“ са еквивалентни, не са два различни.

Например на с. 106 се твърди: “В подобни случаи обаче квантитативното значение се трансформира в квалитативно, т.е. перфективният семантичен маркер „постигната цел на действието“ тук се трансформира в значението „придобит опит в резултат от повторение на действието“ (срв. напр.: *Аз не съм убивал човек – не съм убиец ...*“). Тук не става въпрос за трансформиране, а по-скоро за наслагване на признаци: над аспектиалните „постигната цел“ (от СВ) и континуативност (от вторичния НСВ) се наслагва „придобит опит ...“ от перфектната форма, това е инвариантът на перфектите.

Тази констатация може да не е резултат от повторително действие, а само от действие, без оглед на аспектиалната му характеристика. И е налице транспозиция по вид – употребен е несвършен глагол, вм. свършен – *Аз не съм убил човек : Аз не съм убивал човек* (както би било с друг глагол – *Днес не съм купил хляб : Днес не съм купувал хляб*).

5.5. Морфологичното изследване има винаги за цел да формулира семантичния инвариант, или семантикограматичния признак, на определена грамема или грамемии. Функционално-семантичният анализ го измества на контекстово равнище, и то особено с въвеждането на такива понятия като „частни видови значения“. Например, ако е вярно твърдението на Р. Ницолова (с. 88 и сл.), че основното частно значение на СВ е конкретно-фактическото, както смята впрочем и В. Станков (напр. *Поколеба се, но пусна монета и набра номера на своя собствен телефон* (Й. Радичков)²⁰, то това е инвариантното значение, граматическият признак на СВ.

5.6. Когато се провежда едно езиковедско изследване, не бива да се забравя, че то се отнася

²⁰ Защото някои от твърденията й са крайно неприемливи: (...там, дето либе хубаво, / черни си очи вдигнеш / и с оназ тиха усмивка / в скръбно ги сърце впиеш... (Хр. Ботев) е наречено напр. нагледно-примерно значение на СВ.

до естествено създадена знакова система, чието развитие не е белязано от симетрия и пълна аналогия. В езика има изключения, празноти, употреба на едни форми вместо други, неутрализации, синонимия и др. особености, следствие от неговото продължително развитие в условия на контакти, мода и конкуренция и от стремежа към икономия на артикулационна енергия. И последствията от всичко това са неизбежни.

Задължително обстоятелство също така е съобразяването с прагматическите фактори, допълващи семантиката в повечето случаи, които в морфологичното изследване може и да са неактуални, но във функционално-семантичното или в стилистичното са неизбежни. Например на с. 94 – 95 става въпрос за изразяването на последователност – функция, която се приписва на аористните форми на глаголите от СВ. Авторката пише: „Впрочем последователност се изразява и в други видове изречения, в които сказуемите не съдържат аористни глаголни форми от СВ. Срв. напр.: *Когато начертая схемата, ще ти я покажа; Щом пристигнеш у нас, щееш да ми даде писмото* и др. под. Както се вижда, тук подчиненото изречение съдържа перфектив в сегашно време (абсолютно или относително), а главното – футурална форма (абсолютна или относителна) от СВ. Аспектуалната промяна на глагола в подчиненото изречение би довела до граматична „ерозия“ (аграматично звучене) на синтактичната цялост – срв.: **Когато чертая схемата, ще тия покажа; *Щом пристигаше у нас, щееш да ми даде писмото*“.

Според нас, в този случай е употребен глагол от СВ, защото смисълът изисква „постигната цел на действието“. Последователността тук няма нищо общо. Ако контекстът не изисква „постигната цел“, ще може да се употреби и НСВ: *Когато свиря тази пиеса, ще те извикам да я чуеш; Когато играя гимнастика, ще те извикам да видиш упражненията*.

Като човек, работещ по същата проблематика като доц. д-р Кр. Чакърва, в рецензията си се изкушавам да споря и коментирам разсъжденията ѝ особено ако те не съвпадат с моите. Давам си сметка обаче, че в този случай това е безсмислено, тъй като целта на рецензията е друга. В нея би трябвало да дам своята оценка за качествата на научната продукция и професионалната реализация на този кандидат, създаващи му потенциал за заемане на академичната длъжност *професор*. Имайки предвид описаната активност – от всякакъв характер – и научните приноси на доц. д-р Кр. Чакърва, бих могла с убеденост да формулирам положителен финал на своя текст.

Поздравявам я с новата професионална фаза, в която навлиза, и ѝ пожелавам здраве, за да реализира бъдещите си намерения.

6. Оценка на личния принос на кандидата.

Както е почти правило по отношение на лингвистичните изследвания, и в работите на доц. д-р Красимира Анг. Чакърва няма чужда колегиална намеса. Като изключим работата по проекти, която е в повечето случаи колективна, изследванията ѝ имат подчертано индивидуален характер – те са лично нейно дело. Сред тях няма работи в съавторство.

Не съм установила случаи на плагиатство.

7. Лични впечатления

Познавам доц. д-р Красимира Чакърва от студентските ѝ години. Тя е една от възпитаниците на Пловдивския университет, която ни впечатли с успешната си проява на Националната олимпиада по български език. Още тогава правеше впечатление с отдадеността и амбициозността си, с желанието да се посвети на изследователска и особено на преподавателска дейност. Израстването ѝ, във всякакво отношение, доказва праволинейността и искрения интерес към работата. Тя е възпитаник на пловдивското лингвистично направление и това може да се проследи във всички аспекти на нейните занимания. Тя е сред ревностните последователи на тази изследователска линия и работата ѝ е успешен опит за доказване на перспективността ѝ.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от доц. д-р Красимира Ангелова Чакърва в рецензираната процедура, отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатката в конкурса е представила по-голям брой научни трудове от изисквания от НАЦИД минимум за заемане на академичната длъжност *професор* (публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС „доктор“ и академичната длъжност *доцент*). В работите ѝ има оригинални научни и приложни приноси, които са получили колегиално признание и са публикувани в списания и научни сборници, издадени от национални и международни академични издателства. Част от тях са пряко ориентирани към учебната работа в системата на средното и висшето образование. Научната и преподавателската квалификация на доц. д-р Красимира Анг. Чакърва е несъмнена. Постигнатите от нея резултати в учебната и научно-изследователската дейност напълно съответстват на минималните национални

критерии и на допълнителните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване и анализ на представените в конкурса материали и научни трудове, намирам за основателно да дам своята положителна оценка за научната и преподавателската дейност на кандидата и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад предложение до Факултетния съвет на Филологическия факултет за избор на доц. д-р Красимира Ангелова Чакърва на академичната длъжност „професор“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по: област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*; професионално направление 2.1. *Филологии (Съвременен български език)*.

11.04.2025 г.

Пловдив

Рецензент:

(проф. д.ф.н. Вера Маровска)